

УДК 37.032.5

А. В. ЯНКОВЕЦЬ,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

І. А. ЯРЕМЧУК,

*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

О. В. КАФЛЕВСЬКА,

*викладач кафедри англійської мови Національної академії Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів профілактики конфліктів у процесі формування особистості у вищому військовому навчальному закладі. Автори зазначають, що профілактика конфліктів є одним з найважливіших завдань у вищому військовому навчальному закладі, адже попередити конфлікт набагато легше, ніж конструктивно вирішити його.

Ключові слова: *конфлікт, профілактика, вищий військовий навчальний заклад, курсант.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному суспільстві людина знаходиться в центрі різноманітних взаємозв'язків. Взаємодія з іншими людьми відбувається ще з народження – у сім'ї, навчальному закладі, трудовому колективі, місті, країні, світі.

Динаміка соціально-економічних перетворень у суспільстві нерідко характеризується неминучим зіткненням інтересів, потреб, думок, позицій у суспільстві – конфліктів, які часто призводять до деструктивних наслідків для особистості на емоційному, пізнавальному та поведінковому рівнях. Причому характер конфлікту залежить не тільки від об'єктивних умов, а й від суб'єктивності його сприйняття. Конфліктні ситуації досить часто порушують гармонійне та комфортне існування людини в соціумі, призводячи до погіршення психічного здоров'я, фізичного стану, негативних міжособистісних стосунків між учасниками взаємодії.

Актуальним завданням сьогодення, необхідним для формування та якісної підготовки майбутніх фахівців у вищому військовому навчальному закладі, є створення позитивного соціально-психологічного клімату під час навчання з урахуванням інтересів усіх учасників навчально-виховного процесу.

Складні обставини, що склалися на даний час у суспільстві, зумовлюють зростання агресивної та конфліктної поведінки молоді, що, безумовно, викликає занепокоєння.

У зв'язку з цим виникла потреба в підготовці у вищому військовому навчальному закладі майбутніх фахівців, які, крім професійної компетентності, характеризуються асертивною, толерантною поведінкою, що виявляється у стриманості, впевненості, гідності, ціннісному ставленні, власній позиції, повазі прав і думок інших.

Для ефективного вирішення проблемних ситуацій важливі такі складові, як повага до інших, впевненість у собі, відповідальність за свою поведінку. Адже завдяки ціннісному ставленню до інших людей, умінню вести конструктивний діалог, вислухати співбесідника передконфліктна ситуація може не перерости в конфлікт [1, с. 39].

У загальній психології під конфліктом розуміється будь-яке зіткнення протилежно спрямованих, несумісних потреб, мотивів, інтересів, думок, актів поведінки приблизно рівних сторін, тобто здатних протидіяти одна одній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Актуальність даної проблематики обумовлена постійним інтересом психологів і педагогів (Л. С. Виготського, А. А. Леонтьєва, А. С. Макаренка та інші) до вивчення причин виникнення конфліктів у педагогічній взаємодії, до пошуку ефективних шляхів їх подолання.

Термін “конфлікт” походить від латинського *conflictus* і означає зіткнення сторін, думок, сил. Вивченню конфліктних відносин у різних організаціях і колективах присвячені роботи Ю. Платонова, М. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі та ін. [2, с. 11].

Дослідники відзначають, що причинами конфліктів часто можуть виступати як недоліки в організації діяльності, різний рівень моральної і професійної підготовки особистості, особистісні якості особистості, так і негативні риси характеру: недисциплінованість, брутальність, безтактність, неврівноваженість, консерватизм, несправедливість, нечесність, егоїзм, властолюбство, безпринципність, лінь, недбале ставлення до справи.

Мета статті – розглянути теоретичні аспекти профілактики конфліктів у процесі формування особистості у вищому військовому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як і в повсякденному житті, так і у вищому військовому навчальному закладі конфлікти неминучі. Але для сучасного викладача важливо усвідомлювати те, що його завданням є не уникати конфліктних ситуацій будь-якими шляхами та засобами, а вміти їх попереджувати, тобто здійснювати профілактику.

Профілактика (попередження, запобігання) (з грец. *prophylaktikos* – запобіжний) – це комплекс різного роду заходів, спрямованих на попередження якого-небудь явища й/або усунення факторів ризику [2].

Найбільш поширеними серед курсантів вищого військового навчального закладу є конфлікти лідерства, в яких відображається боротьба двох-трьох лідерів та їх угруповань за першість у групі. Шлях до лідерства пов'язаний з демонстрацією переваги, цинізму, безжалісності.

Повністю вижити конфлікти між курсантами вищого військового навчального закладу практично неможливо. Залежно від того, наскільки успішно здійснюється під час навчання соціалізація особистості майбутнього фахівця, насамперед засвоєння духовних, етичних цінностей, змінюється й інтенсивність конфліктів між ними.

Помітну роль у запобіганні конфліктам відіграє дисципліна, яка здатна забезпечити курсантові необхідну для його повноцінного розвитку свободу в рамках розумного підпорядкування правилам поведінки [2, с.18].

Значно впливає на конфліктну поведінку курсантів особистість викладача, що може виявлятися в різних аспектах.

По-перше, стиль взаємодії викладача з іншими курсантами служить прикладом для наслідування. Педагогічний стиль спілкування і педагогіч-

на тактика “співпраці” впливають на формування безконфліктних взаємин курсантів один з одним.

По-друге, викладач зобов’язаний втручатися в конфлікти курсантів, регулювати їх. Це, звичайно, не означає їх придушення. Залежно від ситуації може стати доречним адміністративне втручання, а може – просто добра порада.

Процес навчання і виховання, як і будь-який розвиток, неможливий без суперечностей і конфліктів. Конфліктні процеси мало хто схвалює, але майже всі беруть у них участь.

Конфлікти між курсантами негативно впливають як на конфліктуючих, так і на всю групу. У групі, де склався несприятливий соціально-психологічний клімат, курсанти гірше засвоюють навчальний матеріал. Проста образа може, нарешті, призвести до вияву жорстокості стосовно своїх опонентів.

Потрібно навчитись обминати конфлікти і виходити з гострих ситуацій. Для цього, в першу чергу, необхідно добре уявляти, які дії ведуть до конфліктів, і намагатись їх уникати.

Отже, розвитку конфліктів сприяє така поведінка: висловлювання партнеру підозри в його негативних намірах, відкрита зневага; перебування співбесідника під час висловлювання ним своєї думки; нестриманість; відкритий вияв особистої антипатії до людини; постійні або часткові дрібні придирки; приниження значущості ролі людини, її негативна оцінка, “навішування ярликів”; погроза; підкреслювання різниці між собою і співбесідником не на його користь; знижена оцінка внеску партнера у спільну справу; перебільшення власного внеску, своєї ролі; стійке небажання визнавати свої помилки або чийсь правоту; постійне нав’язування своєї точки зору; нещирість; порушення персонального фізичного простору (під фізичним простором розуміють віддаль між співбесідниками, яка дозволяє вести довірчу бесіду. Оптимальною віддаллю для спілкування в Європі є: 80–100 см); обговорення інтимних проблем співбесідника; різке прискорення темпу бесіди або її раптове згортання; ігнорування вами спроб співбесідника згладити протиріччя, спільно знайти оптимальне рішення виникаючої проблеми [3, с. 46].

Украї необхідно займатися своєчасною профілактикою конфліктів між курсантами у вищому військовому навчальному закладі.

По-перше, попередження конфліктів, поза сумнівом, сприятиме підвищенню якості навчального процесу. Курсанти і викладачі стануть витратити

інтелектуальні та етичні сили не на боротьбу з опонентами, а на свою основну діяльність.

По-друге, конфлікти чинять помітний негативний вплив на психічний стан і настрої конфліктуючих сторін. Стрес, що виникає в ході конфліктів, може бути причиною десятків серйозних захворювань. Тому своєчасні профілактичні заходи повинні позитивно впливати на психологічне і фізичне здоров'я курсантів та викладачів [1, с. 29].

Науковець В. Андреев вважає, що ефективним методом профілактики та попередження конфліктів є уникнення конфліктних типів, і рекомендує в разі виникнення конфліктної ситуації поводитись так [2, с. 36]: не прагнути будь-що домінувати; бути принциповим, проте не боротися лише заради принципів; пам'ятати, що прямотинійність – це добре, проте не завжди; частіше посміхатися (посмішка мало коштує, проте дорого цінується); пам'ятати, що традиції – це добре до певної міри; говорити правду потрібно, але це потрібно робити вміло; прагнути бути незалежним, але не самовпевненим; не перетворювати настирливість у надокучливість; не чекати справедливості для себе, якщо ти сам несправедливий; не переоцінювати своїх здібностей і можливостей; не виявляти ініціативи там, де її не потребують; виявляти доброзичливість; виявляти витримку й спокій у будь-якій ситуації; реалізувати себе у творчості, а не в конфліктах.

Важливою умовою профілактики виникнення й ескалації конфліктів, як стверджують науковці Г. Ложкін і Н. Пов'якель [3, с. 45], має бути підвищення психологічної культури та психологічної освіти, які сприятимуть: запобіганню застосування конфліктів у спілкуванні; самовдосконаленню сфери спілкування, оволодінню культурою спілкування та поведінки; позбавленню егоцентризму, агресивності та схильності до маніпулювання, підвищенню самооцінки, поваги до себе та інших; підвищенню стресостійкості та формуванню толерантності.

Профілактика конфліктів серед курсантів у групі – це сукупність напрямів, методів управління колективом, які зменшують ймовірність виникнення конфліктів.

Конфліктам можна запобігати і прогнозувати їх. Для цього необхідно вміти аналізувати й осмислювати їх основні компоненти. Завдяки прогнозуванню часто вдається запобігти негативному розвитку конфлікту, надати тривожним процесам позитивного розвитку. Для цього необхідно виявити істинні причини, що породили проблему, накреслити план дій з попередження негативного розвитку ситуації.

Ключевые слова: *конфликт, профилактика, высшее военное учебное заведение, курсант.*

Yankovets A. V., Yaremchuk I. A., Kaflevska O. V. **Conflict preventive measures in the process of personality formation in a higher military educational establishment.**

The article deals with the research of theoretical aspects of conflict preventive measures in the process of personality formation in a higher military educational establishment.

The author highlights that conflict preventive measures are of high priorities in a higher military educational establishment, as to prevent a conflict is much easier than to solve it in a constructive way.

Keywords: *conflict, preventive measures, higher military educational establishment, cadet.*